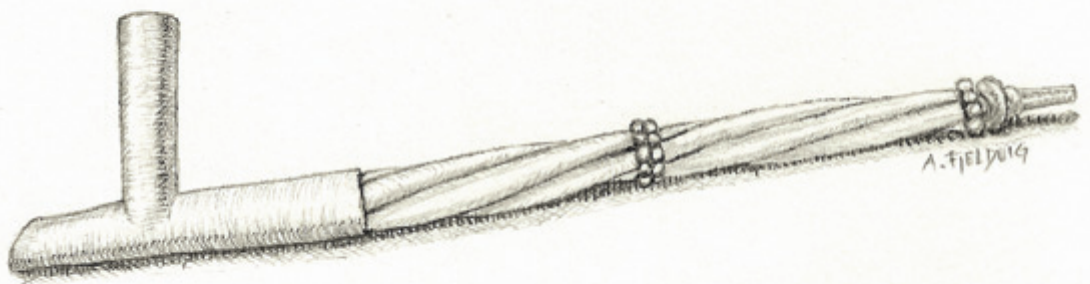

Pipestone

Jeg står tidligt op til endnu en herlig solskinsmorgen. Kaffen i den blå-
emaljerede kaffekande er som sædvanlig tilberedt på bålet. Det er tid at
bryde lejren ned og drage videre.

Med bilen pakket kører vi, til vi når en mindre campingplads ved bredden
af floden Mississippi. Her kan vi få et gratis bad. Badefaciliteterne er et
gammelt træskur, der rummer to brusekabiner og lidt plads til omklæd-
ning. Da jeg træder ind i min brusekabine, bemærker jeg et par edderkop-
per i noget spindelvæv oppe under loftet. De er omtrent på størrelse med
danske korsedderkopper, men fuldstændig sorte. Jeg er ikke i stand til at
se, om de på bugen bærer et rødt timeglasformet mærke - kendetegnet for
den giftige *sorte enke*. Jeg beslutter mig dog for ikke at forstyrre dem ved
at forsøge en artsbestemmelse. Og de lader mig da også være i fred, mens
jeg lader de varme stråler fra bruseren skylle støvet af kroppen.

Mississippi floden er meget bred på dette sted, og dens spejlblanke over-
flade er et forunderligt syn. Små farvestrålende fugle synger og flyver
rundt, mens vi blandt nogle buske ved flodbredden tørrer hår, klæder os
på, snakker og griner.

Så er vi på vej igen. Denne gang med kurs mod et område ved navn *Pipes-
tone*. Den vilde prærie ligger efterhånden bag os, og vi er atter omgivet af
endeløse strækninger af opdyrket landbrugsjord. Efter mange timers kør-
sel krydser vi grænsen til Minnesota. I tankerne tager jeg afsked med Sou-
th Dakota, taknemmelig for at være adskillige oplevelser rigere. Langt om
længe forlader vi motorvejen mod venstre og fortsætter ad en langt min-
dre vej. Sent på eftermiddagen ankommer vi til vort bestemmelsessted,
Pipestone National Monument, i det sydvestlige hjørne af Minnesota.

I en lokal brochure kan man læse følgende legende:

*For længe siden viste den store ånd sig i form af en stor fugl. Han
stod på toppen af en klippevæg og kaldte alle nationer til sig. Han
brækkede et stykke af den røde sten i klippen og formede det til en
pibe. Han røg piben og røgen rullede henover menneskemængden.
Han sagde da til sine røde børn, at denne røde sten var deres kød,*

*at de var skabt ud af denne sten, at stenen ikke måtte anvendes til
andet end piber og at de alle skulle ryge til ham igennem den. Og
da stenen tilhørte alle stammer, var stedet helligt, og at ingen vå-
ben måtte blive brugt på - eller bragt til - dette sted.*

Først besøger vi det lille museum, hvor pibemagerne udfører deres kunst-
færdige håndværk. For flere af pibemagerne er håndværket gået i arv igen-
nem mange generationer. De har lært det af deres fædre, som igen lærte
det af deres fædre og så videre. Vi betaler en beskeden entré. Alle indiane-
re har lov til frit og gratis at komme på *Pipestone National Monumentet's*
område, dette er helligt land for alle nordamerikanske indianske nationer,
mens alle andre må betale for det. En fuldt ud rimelig ordning. Her nyder
vi synet af den omfattende udstilling af de smukkeste håndlavede piber i
alle størrelser og udførelser. Alle med pibehovedet udskåret af den røde
pibesten og skaftet udført i træ.

Vi forlader museet og går ud i terrænet, hvor den røde pibesten stadig ud-
hugges af klipperne. Den forholdsvis bløde pibesten ligger under et lag af
en af verdens hårdeste klippearter, så det er sin sag at hente den op. Som-
me tider kan det tage måneder med hårdt arbejde, før det lykkes at er-
hverve sig et lille stykke pibesten - stort nok til et enkelt pibehoved. Andre
gange må man opgive i forsøget. Prærien i Pipestone er unik og uberørt i
sin skønhed. Her er fredfyldt og stille. De eneste lyde er insekternes sum-
men og fuglenes sang. Her er mennesker fra alle de oprindelige nationer i
Nordamerika kommet i årtusinder for at bryde sten til deres piber. Stem-
ningen i hele området emmer af spiritualitet. Her er meget smukt og fro-
digt med vandfald og særprægede klippeformationer. Flere af klipperne
er fra naturens hånd - vind og vejr igennem tusinder af år - udformet, så
de ligner kæmpemæssige gamle indianeransigter, hvilket er medvirkende
til den magiske stemning, der hersker her. Man kan ikke lade være med
at tænke over, hvilken viden disse gamle klippeformationer måske ligger
inde med. Vi har ikke lov at færdes, hvor der lige nu graves efter pibesten.
Ved indgangen til disse steder ser vi ørnefjer, kulørte bånd og perler op-
hængt i træer og buske - måske som gaver eller ofringer til den eller de
sjæle, som mærkbart gennemtrænger området. Det åndelige aspekt ved
udvinding af pibesten tages stadig lige så seriøst, som man har gjort det

Forfatteren ved et vandfald i Pipestone National Monument
Foto: S. Holm

igennem umindelige tider. Jeg fornemmer en helt speciel stemning af ro og afklarethed, og fornemmer livet i de omkringliggende klipper. Hele stedet - klipperne, træerne, jorden, vandet og luften - *er levende!* Det er, som får man renset sit sind ved blot at være her.

Solen er ved at gå ned, og den indhyller træerne, klipperne og prærien ved Pipestone i et vinrødt skær. Det er tid til at komme videre.

I skrivende stund sider jeg med en lille bog: "THE SACRED PIPE - Black Elk's Account of the Seven Rites of the Oglala Sioux" - optaget på bånd og redigeret af Joseph Epes Brown. På indersiden af omslaget står der skrevet med blå tusch, at Per Sveigaard købte denne bog i Pipestone, Minnesota, på netop dette sted, i 1973.

Vi kører til byen Marshall, hvor vi indlogerer os på endnu et billigt motel.

Først får jeg tildelt et værelse som lugter fælt af mug. Jeg brokker mig og får så i stedet et værelse uden elektricitet. Efter en anelse mere brok får jeg endelig et værelse, som ikke lugter ret meget af mug og hvor lyset kan tændes.

Kensington Runestenen

Den efterfølgende dag forlader vi motellet ved middagstid. Det er en mørk og blæsende dag. Regnen pisker ned fra en blygrå himmel. Den næste destination er byen Alexandria, hvor der skulle ligge et museum med noget så sjældent som en nordisk runesten fundet på amerikansk jord. Efter fire-fem timers kørsel, inklusive en frokostpause, når vi frem til museet, der ligger på hovedstrøget - en våd og hullet asfaltvej, der skriger på vedligeholdelse. Uden for museet står der en gigantisk, men særdeles rædselsfuld statue af en viking, men med det prægtige navn *Big Ole*.

Jeg har forregnet mig med tiden. Klokken er nu 16:45 og museet lukker klokken sytten. Ikke tid nok til et seriøst besøg. Der er ikke andet at gøre end at finde et logi for natten samt lidt adspredelse på en lokal bowlingbane. Ud på aftenen bryder et vældigt uvejr løs, og det lyner og tordner i én uendelighed.

Denne dag udmærkede sig ved at være den eneste under mine research rejser til det amerikanske Midtvesten, hvor der intet som helst skete af betydning. Som så ofte før, er det når man keder sig mest, at det uventede sker. Jeg havde absolut ingen anelse om, at jeg stod lige på tærsklen til et nyt og spændende eventyr.

Ho Hecetu Yelo

- Lakota: That's the way it is -

Tirsdag den 1. august år 2000 indfinder vi os endelig - med en dags forsinkelse - ved Runestens Museet i Alexandria. Museets samlinger er ikke særlig interessante - for at sige det mildt - bortset fra én ting: *Kensington Runestenen!*

I efteråret 1898 da han var i færd med at rydde et aspetræ på sin mark, fandt den svenske landmand Olaf Ohman, som boede nær byen Alexandria, Minnesota, en stor flad sten viklet ind i træets rødder. Hans søn bemærkede nogle underlige inskriptioner i stenen. De tog stenen med hjem

til gården, hvor de fandt en lang inskription på forsiden samt én på kanten. Stenen, en lokal klippeart kaldet *graywacke*, måler cirka 79 cm. i længden, 41 cm. i bredden og 15 cm. i tykkelsen. Den vejer 101 kg.

Dette blev indledningen til en forbandelse, som skulle hvile over Ohman slægten i mere end hundrede år. Svenske Olaf Ohman var emigreret til Amerika ti år tidligere og havde slået sig ned i Minnesota, hvor der var en skandinavisk koloni. Intet tyder på, at Olaf Ohman skulle have været andet end en ærlig, intelligent og hårdt arbejdende landmand. Alligevel skulle lærde og medier stemple ham og hans slægtninge som løgnere og bedragere helt op til i dag.

Kensington-stenen
Foto: S. F. Wolter

Straks efter at stenen blev fundet, opstod der store kontroverser med hensyn til dens autenticitet. Flere lærde var af den overbevisning, at Mr. Ohman selv havde indgraveret runerne, enten som en slags *practical joke* eller måske for at gøre området - der boede allerede en del skandinaver - lidt mere skandinavisk forankret. Eller måske for egen økonomisk vindings skyld. Den berømte norskfødte forsker, H. R. Holand fra Wisconsin, blev dog interesseret og overtog stenen fra Ohman.

Holand brugte mange års intens forskning for at fastslå runestenens autenticitet. Runerne er skrevet på gammel svensk og lyder som følger:

*8 göter ok 22 norrmen po optagelsesfärd fro Vinland of west
Vi hade läger ved 2 skjar en dags rise norr fro deno sten
Vi var of fiske en dagh äptir
Vi kom hem fan 10 man röde af blod og ded.
AVM frarlse af illy*

8 Gothere og 22 Nordmænd på optagelsesrejse fra Vinland over Vesten
Vi havde lejr ved 2 klipper en dags rejse nord for denne sten
Vi var og fiskede en dag
Efter vi kom hjem fandt 10 mænd røde af blod og døde
Ave Maria Frels fra ondt*

Den følgende linie står skrevet på siden af stenen:

*Här 10 mans ve havet at se äptir vore skip 14 dagh rise from
deno öh ahr 1362.
Har 10 af vor besætning ved havet for at se efter vore skibe
14 dages rejse fra denne ø år 1362*

* “Optagelsesrejse” er gammel svensk og kan betyde en rejse, hvor man “optager” eller gør krav på nyt land. Ordet er tidligere fejlagtigt blevet oversat til “opdagelsesrejse”. Et ord, som endnu ikke fandtes i Norden på den tid, hvilket har været én af de ting, skeptikere af stenens autenticitet har slået kraftigt på.

Sætningen “10 mænd røde af blod og døde” er af visse lærde blevet tolket som nordboere, der er blevet skalperet af de indfødte. Denne antagelse rejser dog visse problemer. I 1362 kendte indianere ikke til den praksis at skalpere. Dette lærte man først langt senere af europæiske såkaldte *indianerdræbere*. Man udlovede simpelthen en dusør for hver dræbt

indianer. Men da det var upraktisk at fragte de døde kroppe over lange afstande, fandt man på at skalpere dem og fremlægge disse skalpe som bevis for dagens arbejde, om man vil, og derved indkassere sin dusør. Visse indianere tog efterfølgende skikken til sig.

Der står heller ikke noget om, at de “10 mænd røde af blod og døde” er en del af skandinavernes besætning. De ti døde mænd kunne i lige så høj have været lokale indfødte.

Ifølge de allerfleste beretninger om de første europæeres ankomst til Amerika, blev de venligt og gæstfrit modtaget af de indfødte. Hvert år den fjerde torsdag i november har amerikanerne tradition for at fejre *Thanksgiving* - taksigelse. Det er en festlighed næsten, som når vi fejrer juleaften herhjemme. Man takker Gud for årets høst, spiser farseret kalkun og hygger sig med familie og venner.

Denne tradition har i virkeligheden sin oprindelse i 1621 i Plymouth, Massachusetts. Vinteren 1621 var meget streng, og de britiske pilgrimme, der befandt sig i området, ville næppe have overlevet, hvis ikke de lokale indianere havde hjulpet dem med at skaffe føde og ly. Derfra stammer skikken med at sige tak.

Der behøver ikke nødvendigvis at ligge vold til grund for de ti mænds død, hvilket ellers har været den almindelige antagelse. I 1362 rasede pesten i Europa. Kan sømændene være flygtet fra pesten? Og kan de uden at vide det have bragt den med sig? Det er næsten utænkeligt, at skandinaviske rejsende har kunnet nå så langt ind i det centrale Nordamerika, uden at de har fået assistance af de lokale indfødte. “Røde af blod og døde” kan netop være et symptom på pesten. Hvis de ti døde mænd med disse symptomer var indianske allierede, giver det en god forklaring på gravørens skrækslagne bøn: “Ave Maria frels fra ondt”. Måske er det gået op for ham kort før han satte mejslen mod stenen, at pesten er fulgt med besætningen over Atlanten. Hvis pesten var fulgt med, ville den udgøre en langt større trussel end eventuelle fjendtlige indfødte. Jeg har ladet mig fortælle, at visse ældre indianere med et godt kendskab til deres folks historie, er helt på det rene med, at hvide mænd besøgte deres land i det fjortende

århundrede. Man husker det, fordi tusindvis af landsmænd bukkede under for de hvides sygdom.

Efter en grundig forskning blev floden ved klipperne, som der refereres til på stenen, identificeret som Cormorant Lake i Becker County, Minnesota. Ved Cormorant søen findes der tre store kampesten med trekantede, borede eller udhuggede huller; såkaldte *stenhuller* eller *fortøjnings-huller*. Man har ment, at disse var lavet med det formål at fortøje skibe på samme vis, som det blev gjort på den norske kyst i det 14. århundrede.

Klipperne langs Cormorant Lake er kendt som “Anker Klipperne” eller “Fortøjnings Klipperne”. Lignende “fortøjnings-klipper” blev opdaget af H. R. Holand nær stedet hvor Kensington-stenen blev fundet.

“Havet” der refereres til, som det sted hvor skibene er blevet efterladt, menes at være Hudson Bugten. For at nå frem til Cormorant Lake må besætningen være sejlet ned ad Nelson River til Lake Winnipeg, derfra har de sejlet nord ad Red River for til sidst at komme frem til Cormorant Lake - langt inde i det centrale Nordamerika.

Et skandinavisk ildstål fra det 14. århundrede blev fundet nær ruten, som besætningen må have taget for at nå frem til Kensington, Minnesota - stedet, hvor stenen blev fundet. Dette ildstål kan naturligvis tænkes at stamme fra en middelaldersamling, som langt senere kunne være fragtet fra Europa til Amerika, hvilket visse skeptikere har fremført. I givet fald er det påfaldende, at man har “tabt” det så nær den rute, som forskerne mener, at nordboerne teoretisk kunne have rejst.

Forskere og arkæologer har i over hundrede år skændtes heftigt om Kensington-stenens ægthed. Den gængse og accepterede opfattelse blev efterhånden, at stenen måtte være en forfalskning, lavet af Ohman selv. Det er også den forklaring, man får, hvis man læser om stenen i moderne leksika og lærebøger. Den nederdrægtighed, som visse forskere udviste, for at få Ohmans familiemedlemmer til at give informationer eller udlevere materiale, som kunne sandsynliggøre, at han var en svindler - og den efterfølgende tilsvining af familiens navn i medierne - blev efterhånden så

ubærlig, at Ohmans datter tog sit eget liv. Senere har TV-kanalen *Discovery* bragt såkaldte videnskabelige dokumentarudsendelser, som endegyldigt “beviser”, at runestenen er et udspekuleret falsum.

Jeg står i den lille sal på museet og betragter stenen. Er det den ægte vare eller en forfalskning? I museets pjece forsikrer man, at stenen er autentisk. Men museet er privatejet og kan som sådan skrive, hvad de vil i deres brochurer. Måske skal man bare tage det hele med et gran salt. På den anden side, hvis stenen er ægte, så er det en fascinerende tanke, at vore nordiske forfædre var her flere hundrede år før, Columbus gik i land på de Caribiske øer og i Mellemamerika. Hvad jeg den dag *ikke* vidste, var, at en repræsentant for museet blot en uge eller to forinden, i juli 2000, foretog et telefonopkald til en vis Scott F. Wolter - geolog, forsker og indehaver af virksomheden *American Petrographic Services Inc.* i byen St. Paul, Minnesota. “Petrographic”: Læren om bjergarterne, deres dannelse, opbygning og sammensætning.

Jeg må nu springe i tiden og langt væk fra det amerikanske Midtvesten, før brikkerne til dette mysterium, Kensington Runestenen, begynder at falde lidt mere på plads.

I slutningen af november 2003 tilbragte jeg tre mindeværdige dage på besøg hos mine venner, Marie Bergman og hendes mand Lasse Englund, i deres vidunderlige træhus på Lidingö lidt uden for Stockholm. Det var jo, i og for sig, Maries fortjeneste, at jeg overhovedet kastede mig ud i at undersøge alt det, der senere skulle blive til denne bog. Under kaffen fandt Lasse en notits i en lokal avis, som fortalte, at Kensington-stenen netop i disse dage var udlånt til - og udstillet på - *Historiska Museet* i Stockholm. Vi besluttede med det samme at tage ind på museet, hvor vi tilbragte en fornøjelig dag blandt de imponerende samlinger af arkæologiske fund fra vikingetiden. I et magasin “*Historiska Nyheter*”, som kunne købes i museets kiosk, fandt vi under overskriften “Hvor lå Vinland” følgende tekst af Lars Westman:

Hvor lå Vinland? Om dette er der blevet spekuleret meget siden Leif Erikssons opdagelsesrejse blev almindelig kendt igennem

historikeren Adam af Bremens krøniker fra omkring år 1070, den første rapport om dette mystiske sagaland.

Nogle har villet lokalisere Vinland så langt sydpå som til New York og Hudson-floden. Andre forskere har koncentreret sig om den nordlige grænse for vilde vindruer, som løber omtrent ved Lawrence-flodens munding og New Brunswick.

Et gennembrud kom i begyndelsen af 1960'erne, da nordmanden Helge Ingstad startede udgravninger så langt nordpå som på New Foundland. Ved byen L'Anse aux Meadows fandt man en hel by med klare nordiske levninger fra årene omkring 1000 efter vor tidsregning. Her havde så mange som i hundredvis af mennesker levet i flere år, måske i flere omgange. Fundet stemte overens med de sejlads-beskrivelser, som findes i sagaerne.

Artiklen fortsætter med at beskrive, hvorledes Leif - *den lykkelige* - Erikssons broder Thorfin Karlsefnis ifølge Erik den Rødes saga gjorde flere rejser til Nordamerika. Tre stednavne går igen i sagaerne: *Helloland*, *Markland* og *Vinland*, som man mener knytter sig til Baffin Island, Labrador og kysterne omkring St. Lawrencebugten. Nogle forskere mener, at byen ved L'Anse aux Meadows har fungeret som en base for ekspeditioner længere inde i landet. Man mener ikke, at der har været tale om en egentlig kolonisering af nordboere i Amerika. Et argument for denne antagelse er, at konflikter med lokale indfødte har gjort livet for besværligt for nordboerne. Et argument, som desværre bygger på det fortærskede, forudindtagede og stereotype billede, at indianere, eller “skrællinger” som nordboerne efter sigende kaldte dem og eskimoer i flæng, var vilde, uciviliserede og krigeriske.

Efter omkring ti års studier i emnet, er jeg nået til den overbevisning, at de oprindelige mennesker i Nordamerika - før Columbus - nok snarere var et yderst civiliseret folk, som på mange områder generelt overgik europæerne, specielt hvad angår medmenneskelighed, spiritualitet og moral, men ikke begrænset til dette. Den almindelige antagelse, at de levede i primitive stammer er nok forkert. De levede i hundredvis af ofte imponerende

nationer. Hvad angår lægevidenskab, har de uden tvivl haft et meget stort kendskab til planternes helbredende virkning samt til helbredelse igennem spiritualitet. De brugte for eksempel aldrig amputation som et middel til helbredelse. Dette set i forhold til europæernes grove kirurgi og barske medicinske behandlinger i de tider. De levede i et vidunderligt land, hvor der var rigelig plads til alle. Der var en overflod af vildt at jage, uendelige vidder af frugtbart agerjord, og rent drikkevand i alle floder og vandløb. De havde en uovertruffen forståelse for naturen og for livets cyklus. De kendte sandsynligvis ikke meget til brugen af metal og havde ikke noget skrevet sprog, men uendelige tiders viden og visdom blev videregivet mundtligt fra generation til generation. Der kan ikke have været megen grund til splid. Vi ved fra de historiske optegnelser, at både Columbus og de første europæere, der ankom til Amerika, blev gæstfrit modtaget af de oprindelige folk. Hvorfor skulle de så have været fjendtligt indstillet overfor de nordboer, som ankom flere hundrede år tidligere?

Nordboerne, eller vikingerne om man vil, har fået et lige så stereotypet og ringeagtende eftermægle efter kristendommens indmarch i Skandinavien. I dag betragter mange fejlagtigt vore hedenske forfædre som vilde, mjøddrikkende og drabelige krigere, som dræbte, voldtog og plyndrede, hvor end de kom frem. Mange af de myter om vikingerne vi kender i dag stammer fra Saxos krøniker. Saxo var vel nærmest det, der i dag svarer til en spindoktor, og formålet med hans skrivelser var at få Kong Valdemar Sejrs til at stå sig i et positivt lys overfor paven. Saxos må altså have haft en politisk interesse i at få nordboerne til at fremstå som nogle frygtelige barbarer, indtil kristendommen endelig "bragte dem til fornuft". Vi bør derfor tage Saxos udlægninger om - og vore dages opfattelse af - vikingerne med et stort gran salt. Nordboerne kaldte ikke sig selv for vikinger. De kaldte sig for nordboere. Ordet "viking" stammer fra begrebet "at drage i viking", hvilket betød at drage på udfærd for at vinde rigdom og anseelse. Men udtrykket bruges nu i flæng om perioden imellem jernalder og middelalder. Man gjorde meget ud af at klæde sig smukt og være velsoigneret. Badstuer var et udbredt og hyppigt anvendt fænomen, og en kam var standardudstyr i et hvert bælte. De har givetvis været effektive krigere, hvilket vi blandt andet ved fra England, hvor de havde en grim vane med at "befri" de kystnære klostre for *lidt unødvendig rigdom* - og fra Nordfrankrig.

Normandiet har jo netop sit navn herefter. Men de må i mindst lige så høj grad have været fantastiske søfolk, navigatører, skibsbyggere og handelsmænd. Med deres slanke og fladbundede skibe sejlede de mod øst ad de russiske floder, og nåede så langt som til Bagdad. Det forekommer ikke logisk, at de ville sejle så langt for, med en forholdsmæssig lille besætning, at angribe og udplyndre et fjernt folk. Det ville være alt for risikabelt. Langt mere sandsynligt forekommer det, at de stiftede nye kontakter og handelsforbindelser, byttede varer og hermed berigede sig. Nordboerne missionerede ikke. De var af den overbevisning, at et hvert sted havde sine egne guder, og at disse måtte respekteres. Den nordiske Asatro er, og var, ikke en Lov-religion som de monoteistiske religioner, og de havde ingen præster. Deres spirituelle eller religiøse ceremonier blev som regel ledet af det lokale samfunds højst rangerende person.

Vi ved at nordboerne slog sig ned på Island og Grønland. Fra *Brattalid* og *Västra* bopladserne i det sydvestlige Grønland er der kortere vej til Canada end der er til Island. De havde næsten kun behovet at se ud over *Davis Strædet* for at få øje på *Baffin Island*. For tusind år siden oplevede verden en global opvarmning, som gjorde klimaet på de kanter mere tåleligt, end det er i dag.

Fra flere indianske kilder har jeg fået antydninger i retning af, at nordboerne kom til Nordamerika for omkring tusind år siden. Indianerne kender åbenbart disse historier fra deres overleveringer. Og min fornemmelse af disse antydninger er, at der må være tale om mere end blot nogle få spredte hændelser. Man taler om hele samfund af lyshudede og blåøjede "indianere". Jeg satte mig for at prøve at undersøge dette nærmere. Hvis der overhovedet var noget om snakken, er det forbløffende at vi ikke ved mere om denne del af vores historie.

Men tilbage til *Historiska Museet* i Stockholm og artiklen af Lars Westman i det lille magasin "Historiska Nyheter". Hvad ved man egentlig? Ifølge artiklen burde det være rimelig at antage, *at rejserne fra bopladserne i Grønland til det nye land mod vest, kunne have foregået i århundreder indtil bosættelserne på Grønland pludselig ophørte. Man ved for eksempel, at biskoppen på Grønland, Erik Gnupson, i 1121 sejlede til*

Vinland. Måske for at besøge de nordboere, der fra Grønland var rejst videre dertil, og bestyrke dem i den rette tro. Biskop Erik vendte aldrig tilbage til Grønland. I Vinland fandtes alt det, man savnede på det noget barskere Grønland. Her var rigeligt med træ til huse og skibe, vilde frugter, bær og korn, jagtmarker med store mængder vildt. Og vin! En af de store gåder er, hvorfor de nordiske kolonier på Grønland pludselig blev opgivet uden spor af strid, sygdom eller naturkatastrofer. Der findes teorier om, at den grønlandske koloni helt enkelt flyttede vestpå og forenedes med indianerne. I årene 1600-1700 stødte man på indianere, som tydeligt par præg af europæisk og kristen påvirkning. Bl.a. en kvindelig indianerhøvding som bar navnet Magnus. Igen tales der om disse "indianere" med lyst hår og blå øjne.

Hvad jeg ikke var klar over den dag på *Historiske Museet* i Stockholm var, at det var den selv samme Scott F. Walter, geolog og indehaver af *American Petrographic Services Inc.*, som havde modtaget et telefonopkald fra Runestensmuseet i Alexandria kun ganske få dage før jeg selv besøgte stedet i august 2000, og som nu havde fået stenen bragt hele vejen til Sverige med yderligere forskning for øje. Da vi sidst på eftermiddagen endelig forlod museet, var der bidende koldt i Stockholm. Byen var dækket af sne, og i Gamla Stan opførtes de smukkeste juleparader. Tilbage i det gamle træhus på Lidingö, var det en fryd at nyde Lasses kogekunst og Maries vidunderlige sang.

Den 25. september 2008 kunne man i både Politikken og Kristeligt Dagblad læse nogle interessante artikler under overskriften "Nye vikingefund kan ændre historien". I disse artikler kunne man blandt andet læse, at nye arkæologiske fund kunne tyde på at vikingerne - nordboerne - ankom til Nordamerika 75-100 år tidligere end omkring år 1000, som man tidligere har antaget. Der var fund af rottehår, slibesten, metalspor, garn tilvirket af arktisk hare og pels. Det var sådanne nylige fund, der nu var blevet udsat for en kulstof 14-analyse - en metode til at aldersbestemme genstande. Det oprindelige folk, indianerne, kendte ikke til slibesten beregnet til metalvåben eller til spundet garn, som er fundet på bopladserne, og rotter var ikke et naturligt forekommende dyr i Amerika. Fundene er blevet gjort af arkæologen Patricia Sutherland fra *Canadian Museum of*

Civilization på bopladser i *Helloland*, som ligger i det nordøstlige Canada, og som i dag går under navnet Baffin Island. Hun mener, at der kan være en stor mulighed for, at nordboerne kom til Nordamerika tidligere, end de islandske sagaer foreskriver. "Vi bliver nødt til at være åbne overfor, at nogen kan være kommet til Nordamerika, før de islandske sagaer fortæller os. Måske 75-100 år tidligere. Måske er det ekspeditioner eller opdagelsesrejsende helt fra Skandinavien eller fra Island. Vores forskning tegner et billede af, at der var kontakt mellem vikingerne og de oprindelige folk flere steder på Baffin Island" udtalte hun til Berlingske Tidende. I artiklerne citeres Georg Nyegaard, museumsinspektør ved Grønlands Nationalmuseum for, at disse nye fund ikke overrasker ham. Ifølge ham er det sandsynligt, at nordboerne har været der meget mere, end vi i dag har vidnesbyrd om. Blandt andet hentede de træ og pelsværk i Amerika. Han udtalte til avisen: "Det ser ud til, Patricia Sutherland har fundet den rygende pistol". Arkæologerne ved åbenbart, at nordboerne tog til Baffin Island for at skaffe hvalrostand, skind og narhvaltand, som de brugte som eksportvarer på deres videre færd. De kunne have taget disse varer med på deres vej til New Foundland, hvor man med sikkerhed ved, at de har været.

Artiklerne var spændende læsning, så jeg sendte en e-mail ud til forskellige kontakter, som deler min interesse for historien. Flere af disse kontakter videresendte min mail til endnu andre. Det første svar jeg fik, var fra en Niven Sinclair. Navnet fik en klokke til at ringe. Jeg vidste ikke, hvor jeg tidligere havde hørt det, men slægtsnavnet *Sinclair* går igen i næsten samtlige beretninger om tempelriddernes historie. Niven Sinclair er en succesrig skotsk forretningsmand og - vil nogen sikkert mene - kontroversiel historiker og filantrop. Han er i dag en ældre distingveret mand i firserne. Hans slægt har en imponerende historie. Det var således en af hans forfædre, Prins af Orkney, Sir William St. Clair, der byggede *Rosslyn Kirken*, som Dan Brown gjorde berømt i bogen *Da Vinci Mysteriet*. En anden af hans forfædre, Jarlen af Orkney, Henry St. Clair, skulle i 1398 angiveligt have ledet en sørejse med en gruppe tempelherrer og to venetianske søfarere, brødrene Nicolò og Antonio Zeno, til Nova Scotia i Canada - små hundrede år før Columbus. Ifølge Niven Sinclair skulle bygningsværker med typisk tempelridder-arkitektur fundet i Nova Scotia, samt de lokale *Mikmaq* indianeres mundtlige overleveringer, være bevis herfor.

Sinclair skrev i sin e-mail at “nordboerne ikke kun hentede træ i Amerika. Kul stammende fra Virginia skulle være blevet fundet på Leif Erikssons boplads på Grønland. Nordboerne har sejlet op langs den amerikanske østkyst, og har kunnet drage fordel af Golfstrømmen til at komme hjem igen. Nordboerne kunne ikke modstå floder. Fra de russiske floder i øst til de amerikanske floder i vest. En helleristning af Sleipner, Odins ottebenede hest, er fundet på en klippe ved bredden af Memphremagog søen, som grænser op mod både Canada og USA. En anden helleristning af Sleipner er fundet så langt væk som 640 km oppe ad Paraguay-floden i det centrale Sydamerika. Slægten Sinclair nedstammer fra nordboerne. Så da Henry Sinclair i 1398 sejlede til Amerika, drog han blot i sine forfædres kølvand”.

Hvis nogle af Niven Sinclairs oplysninger kunne bekræftes, kunne det være interessant. Så jeg skrev til Georg Nyegaard, museumsinspektør på Grønlands Nationalmuseum. Han svarede:

Kære Ole Sveigaard

Som du sikkert ved, har der indtil videre kun været ved L'Anse aux Meadows på nordspidsen af Newfoundland, hvor der er fundet en sikker norrøn boplads i det nuværende Canada med hus tomter etc. Det kan du læse om mange steder i litteraturen. Arkæologen Patricia Sutherland fra Museum of Civilization i Ottawa har så i de senere år fundet materiale på en række bopladser på Baffin Island, som hun mener stammer fra nordboere. I givet fald er disse bopladser kun benyttet under kortere ophold, for vinterklimaet er barskt på de kanter. Der hersker dog lidt uenighed om, hvorvidt hun har ret i denne antagelse; nogle canadiske kolleger mener således, at der på de pågældende bopladser er tale om efterladenskaber fra den sene Dorsetkultur. På et foredrag her i Grønland i september fortalte Sutherland om nogle nye analyser af slibesten fra disse lokaliteter, der viser metalspor fra flere forskellige metaller, som støtter hendes tolkninger.

Som jeg udtalte til avisen, er det kun venteligt, at der før eller siden

dukker flere lokaliteter op i Nordamerika med spor efter nordboere, for at dømme efter sagatekster og andet er der meget der tyder på, at man også senere (end begyndelsen af 1000-tallet som bosættelsen ved L'Anse aux Meadows er dateret til) er taget på rejser dertil fra Grønland. Det er nok træ og skindprodukter, der har lokket.

Det kul du nævner, kender jeg ikke noget til, men der findes fund af pels / hår af brun bjørn og bison på en enkelt nordbogård i Grønland, som kan stamme fra Nordamerika. Fra Arktisk Canada + det højarktiske Grønland foreligger desuden flere fund af norrøne genstande på bopladser fra den sene Dorsetkultur og den tidlige Thulekultur, som stammer fra nordboere. På en indiansk boplads i Maine foreligger sågar et fund af en nordisk mønt fra den tidlige middelalder.

Venlig hilsen

*Georg Nyegaard
museumsinspektør
Grønlands Nationalmuseum & Arkiv*

Ind til videre er det ikke lykkedes for mig at få bekræftet Niven Sinclairs oplysninger. Men meget tyder dog på en omfattende nordisk trafik til Amerika. Den nævnte nordiske mønt blev fundet i 1957 under en arkæologisk udgravning af en gammel indiansk boplads på Goddard, Naskeag Point ved Penobscot Bugten i den nordøstlige amerikanske delstat Maine. Sølv mønten daterer sig til den norske konge Olaf Kyrres regeringstid og er blevet fremstillet i Norge på et tidspunkt mellem årene 1065 og 1080, hvilket er mere end halvtreds år senere end de sidste Vinlands-ekspeditioner fandt sted ifølge de nordiske sagaer. Georg Nystrøm nævner også fundet af en skandinavisk boplads fundet ved L'Anse aux Meadows, hvilket betyder vigen i engene, og som ligger på den nordligste pynt af øen Newfoundland i Canada. I sin bog “Vikingerne i Amerika” giver Willy Wegner en god beskrivelse af disse opdagelser, som med hans venlige tilladelse delvist gengives her:

L'Anse aux Meadows

På sin ekspedition langs Nordamerikas kyster efter spor fra vikingetiden opdagede Helge Ingstad i 1961 nogle lange jordhøje ved L'Anse aux Meadows, Newfoundland.

Ingstad håbede, at der var tale om gamle vikingebopladser, for området var også kendt for adskillige levn fra Dorset-kulturen. Endvidere kunne det være rester fra fiskere eller hvalfangere fra kolonitiden.

I 1961 begyndte Anne Stine og Helge Ingstad deres udgravninger ved et sted, hvor de gamle tørvemure dannede et rektangel på ca. 4 x 3,5 meter. Efterhånden som de arbejdede sig ned gennem lagene, stod det dem klart, at de ikke ville finde ret mange løse fund, om nogen overhovedet. Mangelen på småfund undrede dem ikke. Ved udgravningerne på de grønlandske bopladser havde det også været sparsomt med løse fund som redskaber og lignende.

Endelig fandt de noget af betydning: et glødekammer, ca. 25 x 17 cm, med skifer i bund og sider. Lignende glødekamre var blevet fundet på Grønland i Bråttahlid og var også kendt på Island. Flere hus tomter blev afdækket, og man fandt bl.a. noget, der kunne minde om en badstue, som dem man havde haft på Grønland. En kulstof 14-datering af ildstedet i denne ruin viste en alder passende på år 1030 plus/minus 70 år. Senere fandt de nogle rustne jernnagler og en slaggeklump.

På Ingstads anden udgravningsekspedition i 1962 deltog norske, islandske og canadiske videnskabsmænd.

Også det år afdækkede man flere hus tomter, og et sted fandt man fragmenter af en bennål af nordisk type. I et ildsted fandt man et stykke kobber med nogle indridsede striber. Der var tale om kobber, der havde været udsat for en smeltningsspro-

ces, ukendt for datidens eskimoer. Trækul fra dette ildsted blev også kulstof 14-dateret og viste år 900 plus/minus 70 år.

Et stykke nord for den store hus tomt fandt man i en skråning en grube, som man gravede ud. Den viste sig at være 70 cm dyb, 2,3 m lang og 1,1 m bred. Der blev fundet én mere af disse gruber. På bunden af dem fandt man sod og trækul samt et stort antal strandsten, der tydeligt havde ligget i ilden. Sådanne koge-gruber var også kendt fra større husholdninger på det gamle Grønland.

Man fandt også en smedje. Idet man også havde fundet slagger og små jernfragmenter, lå fundene helt på linje med udvinding af jern af myremalm, som det kendes fra Norden. For eskimoer og indianere var jernudvinding ukendt. To kulstof 14-prøver fra smedjen gav følgende resultater:

- 1) 860 plus/minus 90 år, og
- 2) 1060 plus/minus 70 år.

I 1963 fortsatte udgravningerne, nu blot med deltagelse af amerikanske arkæologer. De nye fund bekræfter blot de tidligere. Man finder desuden spor efter den eskimoiske Dorsetkultur i nærheden, dvs. midlertidige teltpladser.

Dette år blev den største af hus tomterne næsten udgravet, og det var muligt at få et overblik over udgravningerne.

Året efter, 1964, var det fjerde år med udgravninger ved L'Anse aux Meadows. Ligesom de forrige år var der videnskabsmænd med ved udgravningerne.

I en lille søgegrøft, gravet lige uden for storhuset, fandt man dette år en lille sten med hul i. Stenen havde en diameter på 3,5 cm. Dette var et af de bedste beviser, idet der var tale om et spindehjul, som var kendt og brugt i Skandinavien og på Island

og Grønland af vikingerne.

Efter fire videnskabelige ekspeditioner slog Helge Ingstad fast, at ruinerne harmonerer med den måde, man byggede på i vikingetiden. Ildstederne, glødekamrene og kogegruberne var af samme type, som man i forvejen kendte fra Grønland. Dertil kommer spindehjulet og nål-stumperne. Ingstad skriver:

»En fortolkning av det arkæologiske materialet kan vanskelig føre til andet resultat en at tuttene på L'Anse aux Meadows må være norrøne og før-Columbiske.«

Til fordel herfor taler også i alt 12 kulstof 14-dateringer fra området. De kredser alle omkring år 1000. Desuden fremhæves det, at den seneste datering giver år 1080 plus/minus 70 år.

På denne meget solide basis antager Helge Ingstad, at dette sted, på nordspidsen af Newfoundland, faktisk må være Vinland og bopladsen Leifshuse.

Afslutning

Takket være Helge Ingstads undersøgelser ved L'Anse aux Meadows har det endnu en gang været muligt - i et vist mål - at bekræfte de Islandske Sagaers historiske pålidelighed. Første gang var, da man fandt Thjodhildes kirke i Bráttahlid.

Det må anses for endeligt bevist, at nordboer - i årene omkring år 1000 - bosatte sig på Newfoundland. De fund, der er blevet gjort, og deres lighed med fund på Grønland og Island, viser det. Yderligere underbygges disse fund af flere kulstof 14-dateringer, der alle er centreret omkring år 1000.

Selv om Ingstad står stærkt, har han dog ikke bevist, at der er tale om Leifshuse eller Hóp. Dette er kun sandsynliggjort til et vist mål på grund af bopladsens størrelse med store kogegruber, smedje osv.

Måske vil det, Ingstad har fundet frem til, også være det endelige mål. Noget håb om enkeltfund i forbindelse med disse tomter skal man ikke gøre sig. Eskimoer og indianere ribbede ruinerne for alt løsøre, da nordboerne var væk. Men det, Ingstad allerede har fundet, er tilstrækkeligt bevis for, at vikingerne ”opdagede” Amerika.

I Wegners bog kan man endvidere læse om *Sandnæs-pilen*. Under udgravninger i Vestbygden på Grønland, fandt man i 1930 en pilespids på en gammel kirkegård. Allerede da fundet blev gjort, var man opmærksom på dens slående lighed med indianske pilespidser. I løbet af 1950erne kunne man fastslå, at den ikke kunne være af eskimoisk oprindelse. Eskimoerne var ikke i stand til at fremstille sådanne pilespidser. Desuden var stenmaterialet så specielt, at man med ret stor sikkerhed kunne fastslå, at den var fremstillet af *Labrador-kvartsit*. Måske har pilespidsen siddet begravet i kødet hos en nordboer, som blev stedt til hvile der. Måske er den hjembragt fra Amerika til Grønland som en souvenir.

I magasinet *Søværnsorientering* nr. 2, juli 2003, kunne man læse en artikel under overskriften “Den Danske Flåde opdager Amerika, 20 år før Columbus” skrevet af BA. / PL. Peter A-V Tappe. I artiklen redegør Peter A-V Tappe for en dansk ekspedition til Amerika i år 1472. En ekspedition som har været glemt, indtil historikere i 1905 kunne sammenstykke tilfældige oplysninger fra forskellige kilder. Blandt andet et brev dateret den 3. marts 1551 fra borgmesteren i Kiel, Carsten Grip, til kong Christian den III: “- at de to skibsherrer Pilning og Pothorst, som blev udsendt med nogle skibe efter Deres kongelige bedstefaders befaling og på foranledning af kongen i Portugal med det formål at opdage nye øer og fastland i de nordlige have-”. Kong Christian I havde sendt to eller tre danske Karaveller (store træskibe) på ekspedition mod vest i det nordlige Atlanterhav under ledelse af de tre søofficerer Hans Pothorst, Didrik Pining og den portugisiske konges repræsentant, admiral Jao Vaz Corte Real. Ekspeditionen skulle efter sigende have udgået fra Norges kyst, hvorfra man er sejlet til Island og videre mod den grønlandske østkyst. Herfra skal man have rundet Kap Farvel og sat kursen mod vest. Fra Hudsonstrædet har

man fulgt Labradors og Newfoundlands kyster mod syd og St. Lawrencebugtens munding. Disse kyststrækninger skulle være indtegnet på flere gamle portugisiske kort, og der findes også henvisninger til portugisiske og danske sømærker, hugget ind i klipperne. Kender nogen mon noget til disse sømærker i dag? Efterfølgende avancerede Didrik Pining til kongelig statholder på Island og i Nordnorge, og Hans Pothorst blev by-kaptajn i Helsingør. Joao Vaz Corte Real blev i 1474 belønnet for sin indsats med vicekongedømmet på den lille ø *Terceira* i Azorerne. Måske var kong Christian I ikke tilfreds med ekspeditionens resultater. I hvert fald blev historien glemt. Men eftersom den portugisiske konge og en portugisisk admiral var involveret, er det nærliggende at antage, at man i Portugal må have haft et vist kendskab til Amerika så forholdsvis få år før, Columbus foretog sin første rejse til Caribien.

I sommeren 2008 blev jeg opmærksom på en ny bog med nye forskningsresultater om Kensington Runesten: "THE KENSINGTON RUNE STONE - Compelling New Evidence" af Richard Nielsen og Scott F. Wolter. Jeg fandt den på nettet og bestilte den hjem. Jeg troede, at jeg havde bestilt den hos en eller anden amerikansk boghandel, men det viste sig, at jeg uden at være klar over det, havde bestilt den direkte fra forfatteren Scott F. Wolter. Han sendte mig et venligt brev, hvori han takkede for ordren og fortalte hvornår, jeg kunne forvente at bogen nåede frem. Dette blev starten på et nyt og spændende bekendtskab.

Bogen ankom med posten. Med sine 574 sider er den et tungt og digert værk. Jeg har senere drillet Scott Wolter med, at den må veje omtrent det samme som den sten, den handler om. Alene portoudgifterne for at få den sendt fra USA til Danmark var skræmmende. Men den var alle pengene værd. Jeg læste den fra ende til anden. Scott er hverken arkæolog eller historiker. Han er geolog af profession. Nogle vil måske derfor betragte ham som en amatørforsker. Men hans og Richard Nielsens forskningsarbejde er af en så omfattende karakter, at de der stadig er skeptiske, er nødt til at forholde sig seriøst til det, hvis de stadig ønsker at modargumentere for Kensington Runestens autenticitet, om ikke for andet så fordi, Nielsen og Wolter har formået at afdække meget store mængder af dokumentation, som ikke tidligere har været tilgængelig for forskningen. Scott har,

siden bogen udkom, beskrevet starten på hans research således:

For mig startede hele historien i juli 2000, da jeg modtog et opkald fra en repræsentant fra Runestens Museet i Alexandria, Minnesota. De ønskede at hyre mig til at udføre et "retsmedicinsk studie" af klenodiet, og repræsentanten talte om det, som om vedkommende tog det for givet, at jeg allerede kendte til det. Jeg havde aldrig nogensinde før hørt om Kensington Runesten. Jeg er autoriseret geolog og indehaver af et uafhængigt laboratorium ved navn American Petrographic Services Inc. i St. Paul, Minnesota. Når jeg overfor lægmand skal forklare, hvad min forretning går ud på, plejer jeg at sige, at "vi udfører obduktioner på cement og sten". Under samtalen sagde jeg det til repræsentanten, som jeg altid siger til mine klienter. "Jeg vil gerne lave dette stykke arbejde for dig, men der er én ting du må vide. Når jeg har fuldført arbejdet, så kommer jeg måske tilbage til dig med nogle resultater, som du ikke vil bryde dig om. Og du kommer til at betale alligevel." Det er det gode ved at være et uafhængigt laboratorium. Det betyder ikke noget, hvilke resultater vi når frem til, vi får vores betaling under alle omstændigheder. Jeg kan ærligt sige, at da jeg påbegyndte dette arbejde den sommer, havde jeg ingen som helst anelse om, hvad Kensington Runesten var, og jeg var også fuldstændig ligeglad.

Men Scott Wolter og hans medforfatter Richard Nielsen blev efterhånden grebet af runestens mysterium, og de kastede sig ud i et imponerende stykke forskningsarbejde, som gik langt udover det honorar, man fakturerede Runestens Museet for. Stenen blev bragt til Wolter's laboratorium, hvor den omhyggeligt blev scannet med et elektron-mikroskop. Med museets godkendelse udtog man en prøve fra stenens bagside. Et af resultaterne var, at stenen må have været begravet i mindst 50 år, inden Olav Ohman og hans sønner fandt den på en mark, viklet ind i rødderne under et træ. Da Ohman var emigreret til USA omkring ti år tidligere, kunne det altså dårligt være ham der havde begravet stenen, og da slet ikke på en sådan måde, at den blev viklet ind i rødderne på et betydeligt ældre træ. Stenens bagside bærer tydelige tegn på kontakt med træets rødder, fra da

dette var helt ungt. Hvis man ser bort fra adskillige vidneudsagn fra naboer, hyrede landarbejdere og familie, så *kunne* Ohman måske selv have ristet runerne med hammer og mejsel, *efter* at han havde fundet stenen. En del af runerne bærer da også mineralske spor efter at være bearbejdet i nyere tid. Et faktum, som de mere skeptiske forskere har ført som argument. Ifølge flere vidners udsagn rensede man stenen efter at have hjembragt den til gården. Jord, som havde sat sig fast i runerne, blev kradset ud med et søm. Kan det være dette søm, som har efterladt sig disse mineralske spor? Heldigvis blev ikke alle runerne på stenen rensset på denne måde, og de, der ikke blev, bærer ikke tegn på nylig bearbejdning. De virker tilsyneladende til at være endog meget gamle.

Visse af runerne var af en udformning og en karakter, som man i 1898 ikke kendte fra rune-inskriptioner i Skandinavien, hvilket også er blevet brugt som argument for, at stenen var en forfalskning. Først langt senere har man fundet identiske runer i Sverige, nærmere betegnet på Gotland. Stenen, som daterer sig selv 1362, indeholder øjensynligt også en kode. Under mikroskopiske studier af stenen i 2001 fandt man en række hidtil usete slagmærker. Disse slagmærker bar præg af at være placeret over bestemte runer med en hensigt. I 1622 kopierede den danske forsker Ole Worm en Gotisk kalender, en såkaldt påskekalender, fra 1328, som befandt sig på et gammelt bibliotek i Jylland. Gotland var under dansk herredømme fra 1362 til 1645. Kalenderen dækker en periode på 532 år med 19 vandrette kolonner og 28 lodrette rækker under hver kolonne. I middelalderens klostre brugte man sådanne kalendere til at udregne tidspunktet for vigtige helligdage. Det var et meget sindrigt og kompliceret system. Man vidste fra tidligere, at skjulte koder i middelalder-runer kunne afkodes ved hjælp af sådanne påskekalendere. Wolter og Nielsen plottede de mystisk afmærkede runer fra Kensingtonstenen ind på Ole Worms gamle kalender, og fandt resultatet: årstallet 1362. Noget kunne tyde på, at dette årstal har betydet overordentligt meget for den, der oprindeligt ristede disse runer. Årstallet stod allerede på stenen med tal, men ville forholdsvist let kunne ændres af andre, som kunne tænkes at finde den. Men *koden* ville ikke kunne ændres. Dette kan måske betyde, at runestenen er tænkt som et dokument der, gør fordring på et jordareal. Ifølge Wolter's geologiske undersøgelser, har stenen aldrig stået oprejst med en del

begravet i jorden og resten i fri luft. Den er efter al sandsynlighed blevet begravet umiddelbart efter, at den er blevet tilvirket. Senere undersøgelser viste, at trak man en lige linie imellem de såkaldte *fortøjningsklipper*, så var skæringspunktet af disse linier nøjagtigt der, hvor Ohman fandt sin sten. Fortøjningsklipperne kan således have haft et helt andet formål end at fortøje skibe. De kan have været pejlemærker, så de der kendte til dem med stor sikkerhed ville kunne finde frem til den nedgravede sten. Hvis disse resultater holder stik ved fremtidige videnskabelige undersøgelser, så er det utænkeligt, at Olav Ohman selv skulle have ristet runerne i sin sten som en slags practical joke. Det er en udpræget misforståelse, at runer er noget, som kun hørte vikingetiden til. Runer - på mange forskellige sprog og dialekter - blev brugt til langt op i middelalderen. Ifølge Nielsen og Wolter er runerne på Kensingtonstenen af en typisk svensk dialekt, som i middelalderen taltes på øen Gotland. Hvis de har ret, er det sandsynligt, at stenens gravør enten har været en munk af Cistercienser Ordenen, som var udbredt på Gotland i 1300-tallet, eller en tempelridder med gotisk dialekt. Tempelherrerne var en søsterorganisation, udsprunget fra munkeordenen Cistercienserne.

Tempelherrerne blev stiftet af ni riddere Pinsedag 1118 i Den Hellige Gravkirke i Jerusalem. De ni riddere var alle burgundiske adelsmænd. Ordrens formål var *at beskytte pilgrimsvejene til Jerusalem*. Hvordan kun ni riddere skulle kunne magte den opgave, er et ubesvaret spørgsmål. De ni riddere opholdt sig ni år i Jerusalem. Derefter vendte Stormesteren i 1127 tilbage til Europa med den besked: *Opgaven er løst!* Hvad "opgaven" bestod i, er endnu et ubesvaret spørgsmål. Ordenen fik straks pavelig anerkendelse, og voksede sig nu eksplosivt til den rigeste og mest magtfulde organisation, der nogensinde har eksisteret. Indtil fredag den 13. oktober 1307, hvor den franske konge i samarbejde med Paven lod alle ordenens medlemmer i Frankrig arrestere. Kongen var ude efter ordenens formue - eller måske de hemmeligheder, der havde givet ordenen dens magt - men der blev aldrig fundet hverken formue eller hemmeligheder. Det fortælles, at tre af tempelherrerne skibe stævnedes ud fra havnen i La Rochelle på den franske vestkyst natten til fredag den 13., efter skyndsomt at være blevet lastet med ordenens effekter fra Paris. Måske havde de efterretninger om kongens og pavens kommende anslag. De tre skibe forsvandt sporløst,

og man har antaget, at de forliste i en storm. Ingen vragrester fra de tre skibe blev nogensinde fundet. Mange af ordenens riddere søgte tilflugt i andre lande. Blandt andet i Skotland, som ikke stod sig særligt godt med paven, og på Gotland, som den gang var af central betydning for Skandinavien og Baltikum.

55 år senere, i år 1362, skulle en skandinavisk efterkommer af disse munke-ridere - hvis Nielsens og Wolter's hypotese ellers holder stik - have indgraveret runerne på Kensingtonstenen i det, der i dag er staten Minnesota i det centrale USA. Tempelherrerne var unægteligt fremragende sømænd. Kendte de vejen til Amerika? Og var det her, de planlagde at skabe "Det ny Jerusalem"? Og hvad blev der af de tre skibe fra La Rochelle? Indrømmet - dette er blot spekulationer, men noget tyder på, at det *kunne* have været sådan. Men hvorfor *ved* vi ikke mere?

Forfatteren Erling Haagensen giver måske svaret:

Nøgleordet er hemmelig viden. Det er ikke så længe siden, al viden tilhørte kirken. Skulle man uddanne sig - det vil sige opnå adgang til viden - måtte man aflægge ed til kirken og iklæde sig en munkekutte. Læger, filosoffer, arkitekter, naturvidenskabsmænd - alle var de munke, og alle havde de svoret tavshed og loyalitet til kirken. I dag kan vi undre os. Men det mærkelige er ikke, hvordan det var dengang, for kirken fulgte blot en tradition, der er meget, meget ældre. Sådan var det nemlig også i det gamle Grækenland, i det Pythagoræiske samfund, og i det gamle Egypten. Sådan har det faktisk altid været. Det mærkelige er ikke, hvordan det var. Det mærkelige, eller det usædvanlige, er i virkeligheden, hvordan det er i dag.

For blot få århundrede siden - og i alle tidligere samfund - blev viden opnået gennem indvielse under aflæggelse af løfter om tavshed. Viden var forbeholdt de få indviede. Derfor - og netop derfor - ved vi så lidt om, hvad vore forfædre i virkeligheden kunne og vidste.

Den første halvdel af september 2008 brugte jeg al min fritid på at studere bogen "THE KENSINGTON RUNESTONE - Compelling New Evidence". Selv om jeg normalt betragter mig selv som rimelig god til engelsk, var det alligevel noget af en bedrift at stove sig igennem det digre videnskabelige værk på 574 sider. Efter endt læsning tårnede spørgsmålene sig op, så jeg sendte en høflig forespørgsel til forfatteren Scott F. Wolter og spurgte om han ville uddybe visse ting.

Den 18. september modtog jeg en mail:

*"Ole,
Jeg vil være glad for at hjælpe. Måske er det bedre, hvis vi mødes og taler om disse ting ansigt til ansigt. Jeg kommer til Bornholm i næste måned. Kan du møde mig der?
Scott"*

Om jeg kunne? Det viste sig, at Scott skulle til Sverige og Bornholm med et amerikansk filmhold for at optage en dokumentar omkring hans forskning. De skulle interviewe en række personer og filme runer i Sverige. På Bornholm havde de fået tilladelse til at filme i et par af rundkirkerne, da disse arkitektonisk har mange ligheder med den runde bygning *Newport Tower* på Rhode Island i USA. Newport Tower anses normalt for at have været en vindmølle fra midten af det 17. århundrede. Men der spekuleres også i om det kan være flere hundrede år ældre, og som sådan et bevis på en transatlantisk kontakt i middelalderen. Scott havde sat sig for at afdække, hvad der var rigtigt og forkert i disse antagelser. Og så havde de arrangeret et interview med en af mine gode bekendte: forfatteren, foredragsholderen, filminstruktøren og musikeren, Erling Haagensen. Verden er i sandhed somme tider lille. Haagensen har i en række bøger argumenteret for at de bornholmske rundkirker *ikke*, som man ellers kan læse i turistbrochurerne og skolebøgerne, har været tænkt som kombinerede kirker og fæstningsværker. Men at de i stedet er astronomiske observatorier bygget af netop tempelherrerne, og at de er placeret, hvor de står ifølge et sindrigt geografisk geometrisk mønster. Haagensen har, indenfor de lærde kredse, mange skeptikere. Men argumentationen,

dokumentationen og de beviser, der fremlægges i hans bøger, er tungtvejende. Jeg ser ham personligt som en bundhæderlig mand og som en meget seriøs forsker, der ikke "hopper på hvad som helst" uden meget grundige og uforudindtagede undersøgelser.

Den 18. oktober 2008 indlogerede jeg mig i et sommerhus i Rønne. Skolernes efterårsferie var netop slut og dermed turist sæsonen. Bortset fra byens supermarked var alt lukket ned. Til min store skuffelse måtte jeg sande, at det er fuldstændigt umuligt at opdrive en røget sild på Bornholm udenfor turistsæsonen. Og jeg som ellers altid havde troet, at denne ø var et fiskersamfund ...

Scott F. Wolter og forfatteren på Bornholm
Foto: S. Holm

De næste to dage var et forrygende eventyr i selskab med Haagensen, Scott og hans tre amerikanske film-folk. Mit indtryk af Scott er, at han er en energisk, fordomsfri og seriøs forsker. En mand som ærligt prøver på at afdække sandheder til trods for al verdens dogmer. Vi besøgte middelalderkirkerne og studerede klipperne ved borgruinen Hammershus. Under frokosten diskuterede vi de nyeste opdagelser, og ved aftenmaden på Svaneke Bryghus' restaurant førte vi lange informative samtaler.

Jeg har siden haft den fornøjelse at gennemlæse og kommentere manuskriptet til Scotts næste bog "The Hooked X - Key to the Secret History of North America", som endnu ikke er udkommet. Filmen, som de optog, vandt i februar 2009 *National Association of Television Production Executives'* pris som *Bedste Dokumentarfilm*, TV-kanalen *History Channel* har købt rettighederne til at bringe den. Den er programsat til september 2009.

På Scotts foranledning tog jeg kontakt til arkitekt Kjeld Borch Vesth på *Kulturarvsstyrelsen*. Kjeld Borch Vesth havde helt nye oplysninger om Hammershus. Han svarede: "Man har tidligere troet, at borgen blev bygget af Ærkebispens i Lund Jacob Erlandsen omkring 1259, efter at han havde ødelagt kongens borg Lilleborg. Men nye undersøgelser viser, at borgen er bygget i sin helhed med den ydre mur som én stor borg, der ville kunne rumme flere tusinde mænd. En borg af denne størrelse passer ikke ind i bispens strid med kongen. Den passer bedre tidligere i århundredet, hvor kongen Valdemar Sejr og Ærkebispens Anders Sunesen arbejdede tæt sammen om korstog i Østersøen. I denne sammenhæng passer Hammershus bedre som en borg, hvor man kunne samle hæren, før man drog samlet på krigstog."

Det, at Hammershus er ældre end hidtil antaget, og har været brugt i forbindelse med korstog til de baltiske lande, forstærker sandsynligheden for tempelherrernes tilstedeværelse på Bornholm og i østersøområdet.

Kensingtonstenen er ikke den eneste runesten, som er fundet i Nordamerika. Listen er lang og kun nogle ganske få er beviseligt forfalskninger. Således fandt Janey Westin og hendes far, Robert Johnson, den 13. maj

2001 en runeinskription på en sten kun ca. 400 meter fra det sted, Kensingtonstenen i sin tid blev fundet. Inskriptionen bestod af tretten tegn og kunne oversættes til *AVM: 1363*. Forkortelsen Av(e) M(ara) er identisk med den bøn, som er indhugget i den oprindelige *Kensington-sten*. Og årstallet 1363 er et år senere end det på den oprindelige sten.

I 2001 indrømmede de to professorer Karin Ellen Gade og Java Schulman fra henholdsvis *Indiana University* og *Southeastern Louisiana University*, at det var dem, der sammen med tre studerende, havde indgraveret runerne i juni 1985. De havde ladet sig inspirere af et seminar om runer, som de havde deltaget i på *University of Minnesota*. Udstyret med hammer og mejsel havde det taget dem omkring to timer.

Man skal altså ikke ukritisk tage alt for gode varer. I februar 2009 blev vi opmærksomme på en dansk professor ved navn Scrobein, som angiveligt skulle have fundet visse kirkelige genstande fra middelalderen i Newport-tårnet. Og at disse fund skulle være beskrevet i en latinsk tekst fra 1839 af Carl Christian Rafn, stifter af *Det Kongelige Nordiske Oldskrifts-Selskab* og den første videnskabsmand, der talte for erkendelsen af, at Amerika blev opdaget af nordboere. Hvis denne professor Scrobein virkelig havde gjort disse fund, og hvis dette kunne dokumenteres, så ville det kraftigt styrke den antagelse, at Newport-tårnet blev bygget i middelalderen og ikke i 1600-tallet, som er den gængse teori blandt forskerne. Det mystiske var, at vi ikke kunne finde nogen som helst dokumentation på at denne professor nogensinde havde eksisteret. Ingen bøger eller optegnelser. Selv i skibenes lister over passagerer, som nu er tilgængelige på internettet, var der intet tegn på, at en mand ved navn Scrobein skulle have rejst til Amerika i løbet af disse år. Jeg tog derfor kontakt til *Det Kongelige Nordiske Oldskrifts-Selskab* på Nationalmuseet i København. Her var man meget behjælpelig med at løse gåden. Oldskrifts-Selskabet sendte en forespørgsel til forskeren Johannes Hertz, som nok er Danmarks førende ekspert indenfor Newport-tårnet.

Johs. Hertz skrev i sit brev af 22. marts 2009 til Oldskrifts-Selskabet, at han i 1993 deltog i en undersøgelse af Newport-tårnet på Rhode Island. Hans undersøgelser er beskrevet i "Rundkirke eller vindmølle?",

Nationalmuseets Arbejdsark 1995. Under disse undersøgelser lykkedes det at kulstof 14-datere bygningens kalkmørtel: definitivt post-colombiansk. Johs. Hertz skriver videre:

I den forbindelse er jeg også stødt på "professor Scrobein". I kølvandet på C.C. Rafns forslag (1839), at tårnruinen kunne være en rest af en rundkirke af norrøn oprindelse, fulgte en heftig avisdebat i New England. Herunder henviste to spøgefugle, som skrev under pseudonymet "Antiquarian", til nogle fiktive skandinaviske forskere: Bishop Oelrischer, Professor Scrobein og Graetz of Gottenberg.

I sin lille publikation The Old Stone Mill (Newport, 1955), side 29, kalder Herbert Olin Brigham, bibliotekar ved Newport Historical Society, forløbet "an unseemly squabble". Sagen refereres detaljeret i Newport Tower (New York, 1942), side 64-75, af arkæologen Philip Ainsworth Means, som kender navnene på de to spøgefugle: sagførereren William H. Cranston og sølvsmeden Henry Sisdale. Deres modpart, tinstøberen David Melville forelagde åbenbart sagen for Rafn, hvis svar af 4. januar 1848 citeres af Means (side 75). Rafn skriver: "Biskop Oelrischer", "Professor Scrobein", "Professor Graetz", og andre, som er nævnt i "Antikvariat-breve" er alle opdigtede karakterer. Det Kongelige Nordiske Oldskrifts-Selskab har aldrig modtaget en rapport fra "Scrobein".

Således synes sagen klar.

Ja, sagen var klar. Vi kunne droppe at lede efter den mystiske professor og hans fantastiske "fund". Men historien om de to spøgefugle var jo i sig selv ganske fornuftig.

Der bliver dog stadig forsket i Newport-tårnets oprindelse. Og der er stadig dem, der mener, at dets lighed med de bornholmske rundkirker måske kan føre det tilbage til middelalderen. I sommeren 2008 blev nye arkæologiske udgravninger foretaget på stedet. Her fandt man en klump mørtel,

fæstnet til et fragment af en muslingeskal. Fundet blev dateret til år 1450 - plus/minus 30 år. Tidligere kulstof 14-dateringer er blevet genanalyseret af professor Bothe, som herefter har ladet den mulighed stå åben, at de korrekte dateringer *kan* have været cirka år 1400. Det skal blive spændende at følge den videre forskning.

Newport Tower
Foto: S.F. Wolter

En interessant rune blev fundet på Kensington-stenen. Den er blevet døbt *the Hooked X* eller "det krogede X". Runen ligner et X med en lille ekstra "streg" på det øverste højre "ben". Det, der gør denne rune interessant er, at et tilsvarende tegn, så vidt vides, aldrig er blevet fundet i Skandinavien. Til gengæld har man fundet "det krogede X" på yderligere fem nordamerikanske runesten. Endvidere er det blevet fundet på et såkaldt *astrolabium* - et sindrigt apparatur til geografiske målinger - der befinder sig på Oxford Universitetet. Dette *astrolabium* er dateret til 1350 - 1400. Sjovt nok finder man også dette "krogede X" i Christopher Columbus signatur *efter* hans første rejse til Mellemamerika. Det sidste sted, man kender tegnet fra, er *Rosslyn Kirken* i Skotland. Det virker næsten som om, at dette symbol knytter sig til en række af indviiede, som i middelalderen havde kendskab til eksistensen af Amerika.

Runen "Det krogede X" på Kensington-stenen
Foto S.F. Wolter

Listen over fund af runer og andre spor i Nord Amerika, som kunne påvise en kontakt imellem den gamle og den ny verden længe før Columbus, er meget lang. Mange af disse fund er af de lærde, nærmest rutinemæssigt, blevet afvist som forfalskninger. Men noget uigenkaldeligt bevis for disse antagelser findes sjældent. Jeg skal ikke her komme ind på alle disse fund, men nogle stykker er værd at se nærmere på.

Spirit Pond-runestenene er tre små runesten fundet i 1971 i Maine, USA. Den ene sten bærer et groft kort over området. Den anden har nogle runer på den ene side - og den sidste har 10 linier runer. Man finder "det krogede X" på alle tre sten. Den lille sten på billedet er en amulet beregnet til at blive båret om halsen. Den blev senere fundet i det samme område som *Spirit Pond-runestenene*.

Spirit Pond runestenene
Foto: S.F. Wolter

Narragansett-runestenen er lokaliseret i Narragansett bugten på Rhode Island. Inskriptionen er kun synlig i tyve minutter om dagen ved ebbe. På billedet ses tydeligt det sjældne "krogede X".

Narragansett-runestenen
Foto: S.F. Wolter

Heavener-runestenen er en meget stor sten, som er fundet i Heavener, Oklahoma. Den tidligste optegnelse om stenen stammer fra 1874.

Heavener-runestenen
Foto: Farley

Ifølge én oversættelse skulle inskriptionen være “GNOMEDAL” - *Gnomes Dal* eller måske personnavnet *G. Nomedal*. Billedet er fra 1965 og stammer fra familien Farley’s private fotoalbum. Familien Farley ejede jorden, hvorpå stenen befinder sig. På billedet ses Gloria Farley. Fotografen var hendes mand. Gloria Farley døde for et par år siden, men havde forinden foræret fotografiet til Scott F. Wolter.

Westford Ridderen er en indgravering i en klippe i Westford, Massachusetts, som let leder tankerne hen på et middelalderligt kampsværd. Klippen blev første gang beskrevet på tryk i 1883, hvor aftegningen blev tolket som af indiansk oprindelse. Senere identificerede William Goodwin i sin bog *”America’s Stonehenge”* indgraveringen som et knækket nordisk sværd. Måske et mindesmærke over en falden ridder?

Westford Knight
Foto: S.F. Wolter

Bourne-Stenen, endnu en runesten, blev opdaget nær Bourne, Massachusetts, omkring 1680.

Bourne-Stenen
Foto: S.F. Wolter

Listen over mulige spor fortsætter: *Noman’s Land Island Runestenen* i Massachusetts. *Yarmouth-stenen*, som i 1812 blev opdaget af Dr. Richard Fletcher på sin grund ved Yarmouth Havn i Canada. *Poteau Runestenen*, som i 1967 blev fundet af nogle skoledrenge i Oklahoma. *Dighton klippen* er en sandsten på 40 tons med mystiske inskriptioner, som blev fundet ved bredden af Taunton Floden ved Berkeley, Massachusetts. *Tyngsboro Map stenen*, *America’s Stonehenge*, osv. osv. “Der er mange flere”, skrev Scott Wolter i et brev i maj 2009. “Jeg mangler endnu at se ét faktuel bevis på, at nogle af dem er forfalskninger. Det kan meget vel vise sig, at de alle er den ægte vare”.

Ekspertter har alt for længe holdt fast i den gammeldags opfattelse, at ikke en eneste europæisk opdagelsesrejsende besøgte Amerikas kyster i løbet af de omkring 500 år, der adskiller Leif Erikssons og Christopher Columbus rejser. Talrige fund spredt ud over især New England, men også over store dele af det øvrige Nordamerika, prøver at fortælle os noget andet. Jeg er på ingen måde ekspert, arkæolog eller forsker. Og jeg har intet som helst fagligt belæg for at kunne postulere, at alle oplysninger i dette kapitel er den skinbarlige sandhed. Jeg er heller ikke i stand til at verificere alle mine kilder på et videnskabeligt plan. Jeg har blot forsøgt at

videregive de informationer, jeg har kunnet grave frem, siden mit første møde med Kensingtonstenen.

For mig virker det meget lidt sandsynligt, at man for over tusind år siden fandt søvejen til dette nye og frodige kontinent, slog sig ned her for en tid for så bare at glemme alt om det. Jeg tror ikke et sekund på de teser, der fortæller, at krigeriske indianere skulle have gjort livet så surt for de europæiske gæster, at man opgav landet som en destination. Talrige indianiske legender og andre indicier taler for en endog meget omfattende trafik imellem Norden og Nordamerika, og måske i en vis udstrækning en kulturel udveksling.

Man kan undre sig over, hvorfor dele af vor historie tilsyneladende ikke kommer frem i lyset. Tilsyneladende eksisterer der bunker af indicier på, at vore forfædre har besøgt Amerika på en lang række tidspunkter i løbet af en periode på mere end 600 år før Columbus. Det drejer sig om flere hundrede år af vor historie og kultur, som vi ved uendelig lidt om, og som det kunne være overordentligt interessant og berigende at få afdækket. Men ét må dog allerede på nuværende tidspunkt stå klart: Myten om, at det var Christopher Columbus, der opdagede Amerika, er falsk.

For oplysninger der har bidraget til denne tekst, skylder jeg en stor tak til:

*Georg Nyegaard
Niven Sinclair
Lasse Englund
Johannes Hertz
Willy Wenger
Scott F. Wolter
Erling Haagenzen
Kjeld Borch Vesth
Erik Lysbjerg
Christina Lysbjerg Mogensen
Det Kongelige Nordiske Oldskrifts-Selskab
Nationalmuseet*

Copyright © 2009 by Ole Sveigaard